

Taallijn en Beleid

Taalbeleid in het onderwijs aan jonge kinderen

Annie van der Beek
Expertisecentrum Nederlands

Februari 2008

Deze uitgave is tot stand gekomen dankzij subsidie van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

© 2008 Expertisecentrum Nederlands, Nijmegen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnames, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Expertisecentrum Nederlands.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Taalbeleid	5
3	De Taallijn	5
4	Het taalbeleidsplan	6
	4.1 Inventariseren taalonderwijs	6
	4.2 Sterke punten, knelpunten en prioriteiten	8
	4.3 Stappenplan	9
	4.4 Uitvoering	10
	4.5 Toetsing en evaluatie	12
	Literatuur	13
	Bijlage	14

1 Inleiding

Deze publicatie biedt directies in het basisonderwijs een handreiking bij de implementatie van de Taallijn in het taalonderwijs van de onderbouw. Scholen zien vaak sterke punten in hun taalonderwijs, maar ervaren ook regelmatig knelpunten. Zij kunnen deze knelpunten het hoofd bieden door ze systematisch aan te pakken. Het opstellen van een taalbeleidsplan kan daarbij een hulpmiddel zijn. Een taalbeleidsplan bevat een stappenplan voor het vaststellen van de sterke punten en de knelpunten en het systematisch invoeren van verbeteringen. Deze uitgave laat zien hoe de Taallijn onderdeel kan gaan uitmaken van het taalbeleidsplan.

De Taallijn is ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands en Sardes, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Het doel van de Taallijn is de effectiviteit van de taalstimulering van leerkrachten te vergroten. De Taallijn is gebaseerd op de principes van interactief taalonderwijs: sociaal leren, strategisch leren en betekenisvol leren. Deze principes van interactief taalonderwijs zijn in diverse publicaties van het Expertisecentrum Nederlands beschreven. De Taallijn biedt naast inhoudelijke publicaties concrete activiteitencycli die leerkrachten direct in hun onderwijs kunnen inzetten. In een activiteitencyclus komen de vijf speerpunten Mondelinge taal, Woordenschat, Beginnende geletterdheid, ICT en multimedia en Ouderbetrokkenheid geïntegreerd aan bod. Tevens wordt er binnen de activiteiten gewerkt aan de Tussendoelen Beginnende Geletterdheid en de Tussendoelen Mondelinge Communicatie. De Taallijn is een werkwijze die gekoppeld aan een methode of los daarvan kan worden toegepast.

Een eerste rol voor het vaststellen van het taalbeleid is weggelegd voor de directie, eventueel in overleg met de taalcoördinator. Vervolgens is het van belang om het hele team te betrekken bij het vaststellen en uitvoeren van het taalbeleid. Deze uitgave biedt u als directie een aanknopingspunt om het taalbeleid in uw school op de agenda te zetten en de Taallijn in het taalonderwijs door te voeren.

2 Taalbeleid

"Taalbeleid is een structurele en systematische wijze van reageren op de voorgeschreven taalsituatie op een bepaalde school." Deze definitie van Teunissen (1992) wordt in veel publicaties als standaard gehanteerd. Taalbeleid betekent dus dat een blijvende verandering in gang wordt gezet, het is geen oplossing voor een incidenteel probleem. Taalbeleid omvat het hele onderwijs, niet slechts het onderwijs van de eigen taal, maar ook het onderwijs waarin de eigen taal de voertaal of instructietaal is. Taalbeleid is met andere woorden een samenhangend geheel van maatregelen die tot doel hebben de praktijk in een school aan te passen aan de taalleerbehoeften van de kinderen, en met als uiteindelijk resultaat de verbetering van de onderwijsresultaten van de kinderen. Taalbeleidsplannen bevatten doelstellingen op leerlingniveau. Daarnaast wordt in het taalbeleidsplan vastgelegd wat de school wel gaat doen en wat niet, wanneer er welke activiteit plaatsvindt, en wie hiervoor verantwoordelijk is.

Voor het opstellen van een taalbeleidsplan is het noodzakelijk dat u in samenspraak met het hele team een visie op taalonderwijs formuleert. Indien het team bij het formuleren van een visie betrokken wordt, creëert u voldoende draagvlak voor het uitvoeren van het taalbeleid.

Het hele onderwijs behoort tot het aandachtsveld van taalbeleid. Bij het opzetten en uitvoeren van taalbeleid werkt u systematisch volgens een van tevoren vastgestelde werkwijze, een stappenplan. De bestaande situatie op uw school is het uitgangspunt. Er bestaat een aantal instrumenten voor het analyseren van het taalonderwijs en het opstellen van taalbeleid. In deze uitgave maken we gebruik van diverse bronnen, aangevuld met specifieke onderdelen die voor de Taallijn van toepassing zijn.

3 De Taallijn

De Taallijn is een effectieve manier van werken om de taalontwikkeling van jonge kinderen te stimuleren. De aanpak is niet verbonden aan een bepaald programma en kan daardoor gemakkelijk worden ingezet. De Taallijn kent vijf speerpunten voor peuters en kleuters: Mondelinge taal (gesprekken), Woordenschat, Geletterdheid, ICT en multimedia en Ouderbetrokkenheid. Voor de groepen 3 en 4 is daar een zesde speerpunt aan toegevoegd, namelijk Kennis van de wereld. De speerpunten sluiten nauw aan bij de Tussendoelen voor Beginnende en Gevorderde Geletterdheid en de Tussendoelen Mondelinge Communicatie, ontwikkeld door het Expertisecentrum Nederlands. Met deze speerpunten bestrijkt de Taallijn alle aspecten van taalonderwijs die van belang zijn voor de taalontwikkeling van het kind.

De Taallijn biedt activiteitscycli voor peuters, voor kleuters en voor groep 3 en 4. Een activiteitscyclus is een uitgewerkt thema met activiteiten waarin alle speerpunten op een evenwichtige manier in de activiteiten aan bod komen. Een activiteitscyclus duurt gemiddeld drie weken. Interactievaardigheden van leerkrachten zijn van wezenlijk belang bij het uitvoeren van een activiteitscyclus. In de scholingen van de Taallijn krijgen de interactievaardigheden dan ook veel aandacht. Daarnaast biedt de Taallijn veel suggesties voor het grijpen van kansen tijdens de dagelijkse activiteiten en het creëren van kansen in het programma om de taalontwikkeling van kinderen te stimuleren. Meer informatie over de Taallijn is te vinden op de website www.detaallijn.nl.

Invoeren van de Taallijn betekent een versterking van het taalonderwijs. Uit de analyse van de werkwijze (zie 4.1) zal blijken op welke manier uw school samenwerkt met

kinderdagverblijf of peuterspeelzaal. Voor het slagen van de implementatie van de Taallijn in het onderwijs is het belangrijk om op de hoogte te zijn van elkaars werkwijze, een goede samenwerking te bewerkstelligen en de deskundigheid van leidsters en leerkrachten te bevorderen. Voordat u besluit op welke wijze de Taallijn in het taalbeleidsplan kan worden opgenomen, is het van belang dat u de stand van zaken betreffende het taalonderwijs in kaart brengt. Op het moment dat er voldoende zicht is ontstaan op de situatie, dat wil zeggen als er is vastgesteld welke sterke punten en knelpunten er zijn, kunt u de volgende stap zetten, het opstellen van verbeterpunten. In deze fase in het proces zal blijken op welke manier u de Taallijn in het taalonderwijs kunt integreren.

4 Het taalbeleidsplan

Bij het opstellen van het taalbeleidsplan is het hele team betrokken. Alleen op deze manier kan er voldoende draagvlak worden gecreëerd bij de uitvoering van de plannen. Voor het uitwerken van het taalbeleidsplan stelt u een werkgroep samen. De werkgroep bestaat uit de directie, bij voorkeur aangevuld met de taalcoördinator en de intern begeleider en één of enkele teamleden.

Het opstellen, uitvoeren en toetsen van een taalbeleidsplan vindt gefaseerd plaats. De vijf fasen zijn hieronder genoemd. In de volgende paragrafen geven we per fase weer welke acties er tijdens de betreffende fase plaatsvinden.

Fasering

Fase 1	Inventariseren taalonderwijs
Fase 2	Vaststellen sterke punten, vaststellen knelpunten; opstellen verbeterpunten, prioritering aanbrengen in verbeterpunten
Fase 3	Opstellen stappenplan per prioriteit
Fase 4	Uitvoeren stappenplannen
Fase 5	Toetsing en evaluatie

In fase 1 start u met het in kaart brengen van het taalonderwijs. In fase 2 stelt u vast wat de sterke punten en de knelpunten zijn in het taalonderwijs. Aan de hand hiervan kunt u de verbeterpunten bepalen, die met (onderdelen van) de Taallijn kunnen worden aangepakt. In de lijst met verbeterpunten brengt u een prioritering aan. In fase 3 stelt u per prioriteit een stappenplan op voor het invoeren van de verbetering. In de vierde fase wordt het stappenplan uitgevoerd. Fase 5 loopt deels parallel met fase 4: gelijktijdig met het uitvoeren van het stappenplan houdt u toezicht op de invoering van de verbetering. In fase 5 vindt verdere toetsing en tevens evaluatie plaats.

4.1 Inventariseren taalonderwijs

Fase 1. Inventariseren taalonderwijs

De eerste stap bij het opstellen van een taalbeleidsplan is het in kaart brengen van het (taal)onderwijs. Er bestaan diverse diagnostische instrumenten voor het op systematische wijze verzamelen van gegevens over het taalonderwijs. Deze instrumenten zijn in het algemeen verkrijgbaar via schoolbegeleidingsdiensten. Een voorbeeld van een instrument om een sterkte-zwakte analyse van het taalonderwijs te maken is *Het Instrument Taalbeleid* (Korst & Prins, 2005). Ook kunt u zelf een beschrijving maken van het taalonderwijs. De beschrijving van het taalonderwijs bestaat uit algemene informatie en informatie over het bestaande (taal)onderwijs. Om deze

informatie te verkrijgen kan de werkgroep collega's bevragen, stukken analyseren, zoals roosters en leerlinggegevens, en observeren in klassen. Alle teamleden moeten de gelegenheid krijgen om hun mening te geven, en hun aandachtspunten in het stuk te laten opnemen. Hieronder volgt een opsomming van de onderdelen die bij de inventarisatie aan bod moeten komen.

Algemene informatie

Het eerste, algemene deel van de beschrijving bevat gegevens over het leerlingniveau, de werkwijze en de deskundigheid van het team.

- Beschrijving leerlingniveau
 - o Samenstelling van de leerlingen wat betreft taalvaardigheid
 - o Niveau van de instrumers
 - o Leerlingenresultaten
- Beschrijving van de werkwijze
 - o Methoden en materialen voor het taalonderwijs
 - o Tijdbesteding taalonderwijs
 - o Is er sprake van samenwerking en afstemming tussen school en kinderdagverblijf of peuterspeelzaal?
 - o Is er binnen het team een gezamenlijke visie op taalonderwijs geformuleerd; vindt er inhoudelijke samenwerking tussen leerkrachten plaats?
 - o Is er gelegenheid voor het bespreken van vragen, problemen of uitwisselen van ideeën, bijvoorbeeld met hulp van een taalcoördinator?
- Deskundigheid van het team
 - o Samenstelling van het team (aantal per groep, aanwezigheid van stagiaires of klassenassistenten en dergelijke)
 - o Zijn leerkrachten op de hoogte van de talige eisen die het onderwijs aan de leerlingen stelt?
 - o Kent de leerkracht de uitgangspunten van interactief taalonderwijs, en kan zij deze toepassen?
 - o Vaststellen van de competenties van leerkrachten. Instrumenten die hiervoor kunnen worden gebruikt zijn bijvoorbeeld *CombiList. Een instrument voor taalontwikkeling via interactie* (Damhuis, De Blauw & Brandenburg, 2004), *Competentiescan voor (toekomstige) peuterleidsters en leerkrachten op het gebied van het taalonderwijs* (Wijskamp & Peters, 2006), of met behulp van de *Bekwaamheidseisen leraren, primair onderwijs* (SBL, 2003)
 - o Vindt er deskundigheidsbevordering plaats: begeleiding, coaching, professionalisering? Op welke wijze (gezamenlijk, teamgericht, competentiegericht)? Hoe vaak?

Het is belangrijk om de antwoorden zo nauwkeurig mogelijk te formuleren. Bij het taalvaardigheidsniveau van een kind vermeldt u op welke manier dit niveau is vastgesteld (welk instrument is er gebruikt?) en of het de moedertaal van het kind betreft. Indien er sprake is van samenwerking tussen school en peuterspeelzaal geeft u aan hoe vaak er contact is, door wie, en wat er precies wordt besproken of afgestemd. Als een leerkracht aangeeft de uitgangspunten van interactief taalonderwijs toe te passen, vermeldt zij op welke wijze en met welke frequentie zij deze toepast.

Taal in het programma

Het tweede onderdeel van de beschrijving van het taalonderwijs omvat de rol van taal in het bestaand programma. De vragenlijst 'De rol van taal in het programma' (zie bijlage 1) kan hierbij een hulpmiddel zijn. De vragenlijst is opgesteld aan de hand van de speerpunten van de Taallijn, aangevuld met meer algemene vragen over het taalonderwijs waardoor er een volledig beeld van het taalonderwijs ontstaat. Een aantal vragen heeft betrekking op het taalonderwijs in het algemeen. Alle betrokken leerkrachten vullen de vragenlijst in, omdat sommige vragen betrekking hebben op de situatie in één groep.

4.2 Sterke punten, knelpunten en prioriteiten

Fase 2. Vaststellen sterke punten, knelpunten en prioriteiten

Naar aanleiding van de analyse in fase 1 stelt u in deze fase een lijst op met sterke punten in uw taalonderwijs en welke knelpunten er zijn. De volgende stap is het opstellen van verbeterpunten ten aanzien van het taalonderwijs. In overleg met de werkgroepleden brengt u in deze lijst een prioritering aan.

2a Vaststellen sterke punten

2b Vaststellen knelpunten

2c Opstellen verbeterpunten

2d Prioriteiten stellen

2a Sterke punten

Met behulp van de beschrijving van de bestaande situatie stelt u vast wat de sterke punten in het taalonderwijs zijn. Ook bekijkt u of deze succesvolle aanpak of werkwijze wellicht (deels) kan worden overgenomen voor andere onderdelen van het onderwijs. Op deze manier kan het hele onderwijs profiteren van de sterke punten in aanpak of werkwijze.

2b Knelpunten

De volgende stap is het vaststellen van de knelpunten. Deze knelpunten dienen, samen met de sterke punten, te leiden tot verbeterpunten in het taalonderwijs en/of de talige omgeving. Het vaststellen van de knelpunten, en vooral het formuleren van verbeterpunten gebeurt in onderling overleg tussen schoolleider, betrokken leerkrachten, taalcoördinator en intern begeleider.

Een voorbeeld van een knelpunt is dat uit de leerlingresultaten van de TAK is gebleken dat het niveau op het gebied van woordenschat bij 60% van de kinderen te laag is.

2c Verbeterpunten

Uit de ingevulde vragenlijst (zie 4.1) blijkt aan welke onderdelen er nauwelijks of (te) weinig aandacht wordt besteed en/of bij welke onderdelen van het taalonderwijs de leerlingresultaten achterblijven. Dit zijn de knelpunten in het onderwijs. Het team bespreekt vervolgens gezamenlijk of het wenselijk is dat er op deze onderdelen verbeteringen plaatsvinden. De werkgroep maakt een lijst van deze verbeterpunten. Een voorbeeld van een verbeterpunt is dat het niveau van woordenschat moet worden verhoogd. Zie 4.3 voor de uitwerking van de verbeterpunten.

Per verbeterpunt moet worden vastgesteld wat het doel is van deze actie, en wanneer het gewenste resultaat is bereikt. De doelstellingen worden geformuleerd op leerlingniveau, leerkrachtniveau en schoolniveau. Met behulp van deze doelstellingen wordt de gewenste situatie geformuleerd. De doelstellingen van het stappenplan zijn SMART beschreven, dat wil zeggen:

- Specifiek: voor elke stap is er een concrete doelstelling geformuleerd van wat er in de praktijk gaat gebeuren
- Meetbaar: het resultaat van de verbeteractie is duidelijk vast te stellen
- Acceptabel: alle betrokkenen staan achter het doel
- Realistisch: het doel is haalbaar, binnen de geplande tijd en wat betreft de middelen
- Tijdsgebonden: het is duidelijk wanneer acties plaatsvinden en wanneer het doel bereikt

Het uiteindelijke doel ligt in de regel op leerlingniveau, maar dat is vaak een lange-termijn-doel. Dit doel wordt in het taalbeleidsplan opgenomen, met vermelding van de

termijn waarop getoets wordt of het doel is behaald. Het doel is concreet geformuleerd, bijvoorbeeld *in het jaar 20.. is het aantal kinderen in groep 2 dat een D/E score haalt op de toets Taal voor Kleuters, maximaal ... procent*. Naast het doel dat op leerlingniveau wordt vastgesteld, wordt er ook een doel op leerkrachtniveau geformuleerd. Een voorbeeld hiervan is: De leerkrachten leggen vanaf schooljaar 20.. leerlingengegevens (observaties, toetsresultaten, handelingsplannen, resultaten van extra begeleiding) vast in een dossier. Ten slotte wordt een doel op schoolniveau geformuleerd. Hierin wordt bijvoorbeeld opgenomen dat een actie naar wens is verlopen wanneer de Taallijn succesvol in het onderwijs is geïmplementeerd.

2d Prioriteiten

De werkgroep brengt vervolgens in de lijst met verbeterpunten een prioritering aan, in overleg met alle betrokkenen. Het is van belang dat ten minste 80% van de teamleden het eens is met de keuze van de volgorde van de prioriteiten. De doelen moeten immers haalbaar zijn, en dat is vrijwel niet mogelijk als alle veranderingen gelijktijdig moeten plaatsvinden. Daarnaast is het raadzaam om de prioriteiten per bouw te laten aansluiten op elkaar. De werkgroep kan een voorstel doen voor deze prioriteitenlijst, met de zaken die de meeste aandacht verdienen. Per prioriteit stelt u vast wat de gewenste situatie is. In de volgende fase moet dit leiden tot een stappenplan voor elk onderdeel.

Prioriteiten
Prioriteit 1 Omschrijving Doel op leerlingniveau Doel op leerkrachtniveau Doel op schoolniveau
Prioriteit 2
Prioriteit 3

4.3 Stappenplan

Fase 3. Opstellen stappenplan per prioriteit

Voor elk verbeterpunt stelt u een stappenplan op voor het invoeren van de verbetering. Het plan wordt vastgesteld in een teamvergadering.

Onderdelen van het stappenplan kunnen zijn:

- Scholing en deskundigheidsbevordering van leidsters of leerkrachten. Er zijn losse scholingsmodulen voor alle speerpunten van de Taallijn beschikbaar, evenals een geïntegreerde scholingsmodule. Daarnaast kunnen leidsters of leerkrachten aan de Taallijn verwante scholingen volgen, om bijvoorbeeld hun interactievaardigheden te verbeteren
- Aanschaf van materialen en leermiddelen
- Wijziging in het klassenmanagement, ofwel organisatie in de groep
- Concrete afspraken over samenwerking.

Het stappenplan bevat tevens:

- een fasering voor het invoeren van de plannen
- een verdeling van de taken: wie gaat de verschillende onderdelen uitvoeren
- de manier waarop het resultaat wordt geëvalueerd.

Stappenplan per verbeterpunt

Prioriteit
Stap 1
Stap 2
Stap 3
Stap 4
Stap 5
.....

In de volgende paragraaf is een voorbeeld opgenomen, waarin een stappenplan nauwkeurig is uitgewerkt.

4.4 Uitvoering

Fase 4. Uitvoeren stappenplan

De verschillende stappen worden volgens planning uitgevoerd. Deze fase loopt deels parallel met fase 5. Tijdens het uitvoeren van de stappen vindt er een evaluatie van de uitvoering plaats door de directeur of de taalcoördinator of eventueel andere leden van de werkgroep. Deze evaluatie wil zeggen dat u nagaat of alle stappen in het proces volgens planning verlopen. Na elke stap bekijkt u of de stap volgens plan is uitgevoerd, en met het gewenste resultaat. Door te evalueren tijdens het proces kan er zo nodig tijdig een aanpassing van het plan plaatsvinden. Mogelijke problemen in dit stadium worden in overleg opgelost.

Hoe nauwkeuriger de stappen beschreven zijn, des te beter lukt het om de stappen uit te voeren. Ook is het hierdoor relatief eenvoudig om regelmatig na te gaan of het proces volgens plan verloopt. Het verdient daarom aanbeveling om de stappen tot in detail uit te werken.

Voorbeeld:

Uit analyse van de herfstsignalering is gebleken dat teveel kinderen in groep 3 achterblijven bij het technisch leren lezen. Dit zijn vooral de minder taalvaardige kinderen. Een mogelijke oorzaak kan zijn dat deze kinderen in groep 1/2 niet in aanraking zijn geweest met activiteiten die beginnende geletterdheid stimuleren. Het blijkt dat er in groep 1/2 nauwelijks aandacht is voor geletterdheid. De enige vorm van geletterdheid is het voorlezen van boekjes door de leerkracht. Ze doet dat echter niet op interactieve wijze. Ook is voorlezen niet als vast onderdeel in haar programma opgenomen. Meer aandacht voor geletterdheid in de kleutergroepen zou de problemen in groep 3 bij het technisch leren lezen kunnen verminderen.

In het taalbeleidsplan wordt aandacht voor geletterdheid in groep 1 als prioriteit opgenomen.

In het stappenplan dat de school opstelt, kunnen we de volgende stappen onderscheiden:

1. Zoeken gepaste scholing en inschrijven voor deze scholing
De betreffende leerkrachten moeten worden geschoold in beginnende geletterdheid. De taalcoördinator gaat na welke scholing de voorkeur heeft. Een mogelijkheid is het volgen van een scholing interactief voorlezen van de Taallijn. Een andere mogelijkheid is de geïntegreerde scholing van de Taallijn, waarin alle speerpunten van de Taallijn aan bod komen.
In het stappenplan legt u vast wie er zorgt voor het inschrijven, welke leerkrachten er deelnemen aan de scholing, waar en wanneer de scholing plaatsvindt.
2. Opnemen van de activiteitscyclus van de Taallijn in het programma

De school kent geen VVE-methode en u besluit de materialen van de Taallijn aan te schaffen, en de activiteitencycli van de Taallijn regelmatig uit te gaan voeren. U geeft de Taallijn een vaste plaats in het rooster.

In het plan is opgenomen:

- Wie voert de activiteitencycli uit, en wanneer. Hiertoe moet het rooster worden aangepast
 - Afspraken voor het gezamenlijk voorbereiden van de activiteitencycli door de betrokken leerkrachten. De leerkrachten zullen tijdens de cyclus regelmatig met elkaar overleggen en bij elkaar in de groep kijken.
3. Coaching
De leerkrachten moeten tijdens het uitvoeren van de activiteitencycli worden gecoacht. De taalcoördinator neemt dit op zich, en maakt hier afspraken over.
 4. Evaluatie
Afspraken maken over welk resultaat er wordt verwacht van deze actie, en over de manier waarop er wordt geëvalueerd hoe de implementatie is verlopen en of de verwachte opbrengst is behaald.

Uitvoeren van het stappenplan:

1. Scholing
De taalcoördinator legt zijn afwegingen voor aan de directie en de betrokken leerkrachten.
U komt samen met de taalcoördinator en de betrokken leerkrachten tot de conclusie dat de geïntegreerde scholing de voorkeur heeft, omdat u het belang inziet van een gecombineerde aanpak voor beginnende geletterdheid, mondelinge taal en woordenschat. Bovendien krijgen de leerkrachten op deze manier inzicht in het werken met een activiteitencyclus van de Taallijn.
De taalcoördinator spreekt met de leerkrachten wanneer zij de scholing gaan volgen, en schrijft hen in. De leerkrachten volgen op de afgesproken data de scholing van de Taallijn.
2. Inpassen van de Taallijn in het rooster, en uitvoering
In samenwerking met de betrokken leerkrachten wijzigt de 'roostermaker' het rooster. Ze leggen vast in welke weken de activiteitencycli van de Taallijn bod komen, rekening houdend met andere activiteiten in het schooljaar, en met de voorbereidingstijd die nodig is voor het uitvoeren van een activiteitencyclus.

Uitvoeren activiteitencycli en bijstelling

Nu de leerkrachten zijn geschoold, en inzicht hebben in een activiteitencyclus, kunnen zij deze in de klas uitvoeren. Zij houden zich aan de periode die is afgesproken. Ze zorgen samen voor de voorbereiding (waarbij de leeromgeving volgens de adviezen van de Taallijn wordt ingericht), overleggen regelmatig samen en kijken bij elkaar in de groep. Op deze manier kunnen zij ideeën uitwisselen. Ook kunnen zij hun vaardigheden steeds bij elkaar toetsen en bekijken of ze de activiteitencyclus op de juiste manier uitvoeren. Ze proberen voortdurend hun vaardigheden verder te verbeteren.

Zo nodig wordt het plan tussentijds bijgesteld. Als blijkt dat de activiteiten meer tijd kosten dan er gepland was, kunt u bijvoorbeeld besluiten minder activiteiten uit te voeren.

3. Coaching
Tijdens het uitvoeren van de activiteitencycli coacht de taalcoördinator de leerkrachten. Hij geeft hen feedback op de manier waarop ze de activiteiten uitvoeren en op hun vaardigheden.
4. Evaluatie
U bespreekt gezamenlijk wat het verwachte resultaat is van het invoeren van de Taallijn. Het uiteindelijke doel is het verbeteren van de taalvaardigheid van de leerlingen, waardoor het leesproces in groep 3 zal verbeteren. Dit is een resultaat dat niet op korte termijn kan worden behaald. Toch besluit u om de resultaten van de

huidige groep 3 vast te leggen en te zijner tijd te vergelijken met de groepen die in de kleuterperiode hebben gewerkt met de Taallijn. Bij de eerste Taallijngroep is het effect wellicht nog niet goed merkbaar, omdat een nieuwe werkwijze een gewenningsperiode nodig heeft. Na enkele jaren zou je moeten kunnen zien in hoeverre de gewenste doelstelling is bereikt.

In groep 1/2 bepaalt u vanaf nu regelmatig met behulp van toetsen (bijvoorbeeld Taal voor Kleuters, TAK woordenschat, woordomschrijving, zinsbegrip) het taalvaardigheidsniveau van de kinderen. Op deze manier kunt u de kinderen volgen op langere termijn.

Het korte-termijn-resultaat behelst de invoering van de Taallijn. U bespreekt samen met de leerkrachten (en eventueel de werkgroepleden) hoe de implementatie is verlopen. Wat liep er goed, en wat liep minder goed? Hoe is de scholing verlopen? Hebben de leerkrachten tijdens de scholing voldoende zicht gekregen op de doelen en de werkwijze van de Taallijn? Zijn de interactievaardigheden van de leerkrachten die tijdens de scholing aan de orde zijn geweest verbeterd? Waren er problemen die 'van buitenaf' werden veroorzaakt, bijvoorbeeld het niet tijdig kunnen beschikken over materialen? Hoe hebben de kinderen het werken met een activiteitencyclus ervaren? Lukte het om alle activiteiten uit te voeren? Zijn de vorderingen van de kinderen, verkregen door observatie en toetsing, vastgelegd? De betrokken leerkrachten beantwoorden deze vragen zelf, en daarnaast geeft ook bijvoorbeeld de taalcoördinator zijn visie op het verloop van dit verbeterpunt.

[einde voorbeeld]

4.5 Toetsing en Evaluatie

Fase 5. Toezicht, toetsen en evaluatie

U bekijkt en meet regelmatig de uitvoering van elk stappenplan: verloopt alles volgens plan en zijn er al resultaten zichtbaar? Dit gebeurt deels in fase 4. Indien in de praktijk blijkt dat daar aanleiding voor is, stelt u de doelen bij, uiteraard in onderling overleg. Zodra één van de prioriteiten volledig gerealiseerd is, vindt een evaluatie plaats om na te gaan of het gewenste doel is bereikt. Zoals eerder opgemerkt, is het doel op leerlingniveau pas na geruime tijd merkbaar. Dit doel blijft in het taalbeleidsplan de aandacht krijgen. Of het doel op schoolniveau is behaald, kunt u nagaan door te kijken of alle stappen in het plan op de juiste wijze zijn uitgevoerd. Ook nu blijkt weer het belang van het nauwkeurig beschrijven van het stappenplan. Als de stappen SMART zijn beschreven, kunt u eenvoudig toetsen of alles naar wens is uitgevoerd.

Ook nadat een verbetering succesvol in het onderwijs is geïmplementeerd, verdient het aanbeveling om de verandering nog geruime tijd in het oog te houden. Door collegiale consultatie kunt u elkaar 'bij de les' houden, en ook de taalcoördinator kan een blijvende rol vervullen om de continuïteit van de ingezette verandering te bewaken.

Literatuur

Bolt, L. van der & Aarssen, J. (2006). *TaalSchakels. Handreiking en diagnose-instrument voor schoolbreed taalbeleid*. Utrecht: Sardes.

Corvers, J., Beek, A. van der, Hillen, J., Pecht, A. & Versteegen, H. (2007). *De Taallijn in het kinderdagverblijf: taalstimulering van 0 – 2 jarigen*. Scholingsmodule kinderdagverblijf. Nijmegen/Utrecht: Expertisecentrum Nederlands/Sardes.

Damhuis, R., Blauw, A. de & Brandenburg, N. (2004). *CombiList. Een instrument voor taalontwikkeling via interactie*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Elsäcker, W. van, Beek, A. van der, Hillen, J. & Peters, S. (2006). *De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Gend, J. van, Meijer, H. & Paus, H. (2004). *Opleiding Coördinator Taal in het Primair Onderwijs. Post-hbo-opleiding voor leraren basisonderwijs*. 's-Hertogenbosch.

Korst, P. & Prins, P. (2005). *Het Instrument Taalbeleid*. Den Haag: HCO/Eduniek/SBZW.

Litjens, P. (2003). *Taalbeleid op school. Taalbeleid aan de basis, katern 3*. Amsterdam: ABC.

Paus, H., Beek, A. van der, Peters, S. & Rutten, M. (2004). *De taalcoördinator werkt! Een studie naar de positie van inhoudelijk coördinatoren op de basisschool*. Enschede: SLO.

Paus, H., Rymenans, R. & Gorp, K. van (2006). *Dertien doelen in een dozijn. Een referentiekader voor taalcompetenties van leraren in Nederland en Vlaanderen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Peters, S. & Wentink, H. (2007). Taalbeleid in de onderbouw verdient structurele aandacht van de schoolleider. *BasisschoolManagement, jrg 20, nr. 6*, 6-10.

Scholingsmodule De Taallijn. Peuters Interactief met Taal (2006). Utrecht/Nijmegen: Sardes/Expertisecentrum Nederlands.

Scholingsmodule De Taallijn. Interactief taalonderwijs in groep 1 en 2 (2006). Utrecht/Nijmegen: Sardes/Expertisecentrum Nederlands.

Stichting Samenwerkingsorgaan Beroepskwaliteit Leraren (2003). *Bekwaamheidseisen leraren, primair onderwijs*. www.lerarenweb.nl.

Stoep, J. & Elsäcker, W. van (2005). *Peuters Interactief met Taal. De Taallijn VVE: Taalstimulering voor jonge kinderen*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.

Teunissen, F. (1992). *Werken aan taalbeleid: Nederlands als tweede taal en onderwijs in de eigen taal*. 's-Hertogenbosch: KPC.

Wessel, H.E. van, Beernink, R. & Nieborg, J.W. (2004). *Instrument taalbeleid voor schoolbegeleiders. Handleiding Primair onderwijs*. Enschede: SLO.

Wijskamp, I. & Peters, S. (2006). *Competentiescan voor (toekomstige) peuterleidsters en leerkrachten op het gebied van het taalonderwijs*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands. www.taalonderwijs.nl.

Bijlage 1

Vragenlijst De rol van taal in het programma

Kenmerken	Wel/niet aanwezig; beschrijving situatie
<i>Speerpunten De Taallijn</i>	
Besteedt u aandacht aan mondelinge taal (al dan niet in VVE-methode)? Op welke manier? Hoeveel tijd besteedt u aan luisteren en spreken?	
Besteedt u aandacht aan woordenschat (al dan niet in VVE-methode)? Op welke manier? Hoeveel tijd besteedt u hieraan?	
Besteedt u aandacht aan geletterdheid, inclusief interactief voorlezen (al dan niet in VVE-methode)? Op welke manier? Hoeveel tijd besteedt u aan lezen en schrijven?	
Wat is de rol van ICT in uw onderwijs? Hoeveel tijd besteden u en de kinderen hieraan?	
Heeft u aandacht voor ouderbetrokkenheid, bijvoorbeeld door onderwijsondersteunende ouderprogramma's, gebruik van gezinsportfolio's e.d.?	
<i>Aandacht voor taal, overig</i>	
Maakt u gebruik van een (VVE-) methode?	
Op welke manier besteedt u aandacht aan taal binnen overige activiteiten? Hoeveel tijd besteedt u hieraan?	
Besteedt u aandacht aan taal in combinatie met kennis van de wereld, bijvoorbeeld door aandacht voor taal in de zaakvakken? Op welke manier? Hoeveel tijd besteedt u hieraan?	
Is het onderwijsaanbod afgestemd op de tussendoelen mondelinge taal en geletterdheid?	
Is het onderwijsaanbod afgestemd op de kerndoelen?	
Zijn de verschillende methoden voldoende op elkaar afgestemd (bijvoorbeeld de taalmethode en de leesmethode)?	
<i>Uitdagende en stimulerende (speel)leeromgeving</i>	
Maakt u gebruik van pictogrammen, labels en woorden?	
Is er een boekenhoek, boekenrekje en/of boekenmuur?	
Maakt u gebruik van een thematafel?	
Gebruikt u een vertelkoffer of verteltas bij het interactief voorlezen?	
Maakt u gebruik van verzameldozen ten behoeve van gezinsportfolio's voor de kinderen?	
Is er een computer/mediahoek of zijn er ICT-materialen in het lokaal?	
Is er een schrijfhoek aanwezig?	
Is er een onderzoekshoek aanwezig; lettermuur en lettertafel Materialen (inclusief ICT) voor taalstimulering	

<i>Toetsen en observeren</i>	
Vindt er voldoende en adequate observatie en toetsing plaats betreffende taal? In groep 1/2 bijvoorbeeld met Taal voor Kleuters, TAK woordenschat, woordomschrijving, zinsbegrip. In groep 3/4 bijvoorbeeld met DMT, AVI, Taalschaal, spelling, begrijpend lezen, woordenschat.	
Vindt er analyse plaats van de observatie- en toetsresultaten? Welke consequenties heeft dit voor uw onderwijs?	
Maakt u gebruik van een leerlingvolgsysteem voor het onderdeel taal? Welke consequenties heeft dit voor uw onderwijs?	
Heeft u aandacht voor signalering, diagnosticering en behandeling van leerlingen met taalproblemen? Op welke manier?	